

Motion

1982/83: 1797

Ola Ullsten m. fl.
Försvarspolitik

Riksdagens försvarsbeslut våren 1982 gav riktlinjer för totalförsvaret för fem år framåt, alltså t. o. m. budgetåret 1986/87. I enlighet med planerings- och ekonomisystemet för försvaret "rullas" planeringen ett år framåt i det förslag som i år förelägs riksdagen från regeringen.

Säkerhetspolitiska överväganden

I de allra flesta avseenden fanns stor samstämmighet mellan partierna i 1978 års försvarskommitté. Särskilt värdefullt var att kommittén var helt enig i fråga om de säkerhetspolitiska övervägandena. Denna enighet bestod även vid riksdagsbehandlingen.

Vi noterar med tillfredsställelse att regeringens förslag i budgetpropositionen i de säkerhetspolitiska övervägandena bygger på fjolårets försvarsbeslut. De uttalanden som görs i fråga om internationell utveckling det senaste året finner vi väl motiverade. Det försämrade förhållandet mellan supermakterna sätter sin prägel på det internationella klimatet. Den tilltagande användningen av våld på olika håll i världen inger oro. Ett stärkande av FN:s roll som instrument för kollektiv säkerhet ter sig ytterst angeläget. Regeringens bedömningar i fråga om pågående förhandlingar i fråga om rustningskontroll och nedrustning förefaller välgrundade, såsom uttalandet att några snabba resultat av dessa förhandlingar inte kan väntas. Regeringen betonar att den svenska nationen står enad kring de säkerhetspolitiska principerna och att detta är en ovärderlig tillgång som måste bevaras. Vi instämmer till fullo i dessa uttalanden.

Tekostödet

Skillnaderna i ekonomiska, organisatoriska och andra frågor mellan den dåvarande regeringen och den socialdemokratiska oppositionen var i flertalet fall marginella. Vi konstaterar att i det enda avseende där det i försvarskommittén fanns skilda meningar rörande de civila delarna av totalförsvaret – nämligen ekonomisk ram till ekonomiskt försvar i fråga om tekostöd – utgår regeringen nu preliminärt från fjolårets riksdagsbeslut och inte från den socialdemokratiska reservationen. Detta kan komma att ändras i regeringens kommande proposition om tekopolitiken. Att regeringen nu valt att preliminärt ange det belopp som fjolårets riksdag ansåg statsfinan-

siellt motiverat för ekonomiskt försvar innebär att en meningsmotsättning från i fjol har bortfallit, vilket är positivt.

Oljelagringsprogrammet

Vad gäller oljelagring uttalade fjolårets riksdag – med anledning av en socialdemokratisk motion – att den inte räknade med någon ytterligare förlängning av oljelagringsprogrammet utöver den förlängning som godkändes av riksdagen. Försvarsutskottet utgick från att sloandet av oljelagringsfonden innebär en betydande förändring när det gäller de ekonomiska förutsättningarna för oljelagringen, då man därmed i fortsättningen inte kan räkna med ett fast tillflöde av medel som är uteslutande avsedda för oljelagring. Utskottet utgick dock från att en finansiering över statsbudgeten inte kommer att medföra en minskad benägenhet att infria ett beslutat oljelagringsprogram. Utskottet framhöll att svaret på frågan om förlängningen av oljelagringsprogrammet medför besparingar även på sikt blir starkt beroende av utvecklingen av oljepriserna. Utskottet påpekade även att förlängning medför en övergående försämring av beredskapen. Med anledning av den socialdemokratiska motionen gav riksdagen regeringen till känna att den inte räknade med någon ytterligare förlängning av oljelagringsprogrammet. Utskottet pekade på möjligheten att utnyttja de rörliga krediterna för att tidigarelägga inköp av exempelvis olja om så kraftiga prisstegringar kan förväntas att betydande statsfinansiella besparingar kan göras med tidigareläggning. Efter detta uttalande har oljeimporten fördyrats genom den stora devalveringen.

Riksdagen gav alltså – med anledning av en socialdemokratisk motion – regeringen till känna att den "inte räknade med någon ytterligare förlängning av oljelagringsprogrammet". Mot denna bakgrund ter det sig överraskande att energiministern i årets budgetproposition föreslår en mycket kraftig minskning det närmaste budgetåret i förhållande till oljelagringsprogrammet, nämligen inköp av 600 000 kbm råolja i stället för 900 000 kbm enligt programmet. Regeringen har nyligen också givit tilläggsdirektiv till utredningen om översyn av det löpande oljelagringsprogrammet och begärt uppgifter om i hur hög grad den sjunkande oljekonsumtionen i samhället motiverar en neddragning av hela lagringsprogrammet. I sak betyder regeringens förslag att man gör en kraftig minskning av de ekonomiska resurserna för de civila delarna av totalförsvaret, vilket alltså kan förväna mot bakgrunden av socialdemokratiska initiativ i riksdagen så sent som för ett halvår sedan.

Vi skall likväl – av statsfinansiella skäl – inte motsätta oss dessa förslag från regeringen.

JAS-frågan

Den fråga som uppmärksammades mest vid fjolårets försvarsbeslut var beslutet om JAS. Med fem rösters majoritet beslöt riksdagen att förorda det svenska alternativet, alltså ett lätt flygplan med förmåga att klara både jakt, attack och spaning.

I försvarskommittén rådde enighet om att Viggensystemet skall ersättas med ett JAS-system, alltså ett flygplan som kan operera i alla tre rollerna. En mycket kraftig riksdagsmajoritet stödde också – liksom redan i riksdagsbeslutet med anledning av propositionen 1979/80:117 – tanken på ett JAS-system. (Endast vänsterpartiet kommunisterna och ett mycket litet antal socialdemokrater gick vid dessa tillfällen emot tanken på ett JAS-system.) Osäkerheten gällde alltså inte om Sverige skulle ha ett JAS-flygplan eller inte. Frågan var i stället om man skulle välja en svensk utveckling eller importera ett utländskt flygplan.

Regeringen återkommer senare i vår med förslag i JAS-frågan. Preliminärt innehåller budgetpropositionen en fortsättning enligt det beslut som riksdagen fattade i fjol. Vi har med intresse noterat att den socialdemokratiska regeringens första försvarsminister – under den tid han hann verka – sade sig vara positiv till en svenskutvecklad JAS om projektet ryms inom den ram som riksdagen angav. Det innebar att han inte ställde de betydligt mer långtgående krav som socialdemokraterna hade i riksdagsdebatten, nämligen att som villkor för ett ja till svenskt alternativ kräva att svensk industri skulle pressa kostnaderna med flera miljarder kronor.

Såvitt vi förstår skulle ett sådant krav innebära att projektet måste avbrytas, då inget talar för att statens förhandlare varit så dåliga att de accepterat kostnader på flera miljarder utöver dem som reellt behövs för att ta fram ett nytt flygplanssystem. Eftersom socialdemokratisk tveksamhet mot det svenska alternativet också antydde i fråga om prestanda framgick att någon besparingsmöjlighet inte skulle finnas i form av lägre prestanda-krav.

Försvarsministerns uttalanden innebar därför ett klart närmande till den ståndpunkt som intogs av fjolårets riksdagsmajoritet.

I sak har tre nya omständigheter tillkommit sedan riksdagsbeslutet i en riktning som ytterligare borde tala för en svenskutvecklad JAS.

1. Devalveringen innebär att utländska alternativ fördyras påtagligt. Eftersom jämförelsen måste göras mellan svenskt och utländskt alternativ är det uppenbart att devalveringen ökar konkurrenskraften hos det svenska. (Det är en självklarhet, och motiveringen för devalveringen är ju också att stärka svensk industris konkurrenskraft.) För ett direktimporterat flygplan slår devalveringen på hela kostnaden, medan devalveringen bara slår på de importerade delarna hos ett svenskt JAS, vilket utgör drygt 25 %. Ökad konkurrenskraft hos svensk industri bör möjliggöra fler svenska underleverantörer, och därmed skulle ännu större andel av det totala arbetet kunna förläggas inom landet. I riksdagsbeslutet efter proposition 1979/80:117

trycktes hårt på kostnadsaspekten i meningen att man borde köpa varje komponent där den var billigast, vilket antogs innebära att man borde ha en klart lägre svensk andel än i tidigare objekt. Som exempel kan nämnas landningsstället – där import har antagits vara fördelaktigare än en tillverkning hos Motala verkstad. Men kan svensk industris konkurrenskraft ökas bör alltså möjligheterna till fler svenska underleverantörer förbättras.

2. Under hösten konstaterades – efter vindtunnelprov m. m. – att den kostnadseffektivaste lösningen är att fortsätta med den vinge som offrerades i grundutförandet. Chefen för flygvapnet avstyrkte därför att man skulle utnyttja den offert som industrin givit i fråga om den s. k. Rockwellvingen. Visserligen skulle en sådan vinge marginellt kunna öka svängprestanda, men i stället förloras viss hastighet – och i flera situationer vore detta inte en önskvärd förändring i fråga om prestanda. Tekniska osäkerheter och ökade kostnader talade också mot Rockwellvingen. JAS-projektet är rimligen ekonomiskt mest bekymmersamt de närmaste åren, då utvecklingsarbetet pågår samtidigt med produktionen av JA 37 Viggen. På 1990-talet går kostnaderna för utvecklingsarbetet kraftigt ned, samtidigt som produktionskostnaderna för JAS kommer att vara klart lägre än dagens kostnader för produktion av JA 47, vartill också kommer lägre driftskostnader i takt med att JAS-divisioner ersätter Viggendivisioner. Genom konstaterandet att det inte är lämpligt att utnyttja offerten för Rockwellvingen blir det alltså lättare att ekonomiskt klara 1980-talets ekonomi för JAS-projektet.

3. Som alternativ till svenskt JAS framställdes främst det amerikanska F-18, särskilt från dem som – i likhet med arméchefen – sade sig förorda ett flygplan med kraftigare prestanda än det svenska alternativet har. Under det senaste halvåret har dock framkommit att F-18 är ett dyrare alternativ än man tidigare räknat med. Det har lett till att USA:s administration ställt krav på väsentligt lägre pris för F-18, i annat fall kommer den planerade serien att kraftigt avkortas. Detta förhållande synes närmast tyda på att F-18:s kostnader varit undervärderade i de jämförelser som gjordes i Sverige mellan svenskt JAS och utländska alternativ (något som alltså dessutom accentuerats genom den svenska devalveringen).

Utöver dessa tre skäl kan tilläggas att konkurrensen i fråga om civila flygplan i den klass som Saab-Fairchild 340 representerar har hårdnat genom att också ett europeiskt alternativ ser ut att komma, dock klart senare än svensk-amerikanska Saab-Fairchild. Försäljningen av civila flygplan i olika storlekar har varit mycket trög de senaste två åren. Den orderstock som finns för Saab-Fairchild – ett hundratal flygplan – måste betecknas som mycket god internationellt sett. Ett beslut om att stoppa JAS-projektet skulle mot denna bakgrund vara ytterst olyckligt också för det civila projektet, eftersom en nedläggning av JAS sannolikt skulle leda till att marknadens tilltro till Saab som långsiktig leverantör skulle minska dramatiskt.

Möjligheterna att vidareutveckla den civila sidan skulle därmed kraftigt minska. Detta är inte ett försvarspolitiskt argument, men JAS-satsningen har också positiva industripolitiska återverkningar. Att regeringen räknar in JAS-satsningen i landets forskning och utveckling är befogat – däremot är det fel att framställa militär forskning och utveckling som en "ny" satsning. Tvärtom har denna beskrivit en fallande kurva. De statliga anslagen för militär forskning har i fast penningvärde minskat med ungefär en tredjedel sedan slutet av 1960-talet. (En återspeglning av att andelen som går till drift och underhåll i försvaret ökat på materielens och forskningens bekostnad.)

Vad vi här angivit skulle alltså tala för svensk JAS mer än vid beslutstillfället i fjol. Möjligen kan också anföras ett argument i motsatt riktning. Görs bedömningen att oljepriserna även långsiktigt blir lägre än man tidigare räknat med reduceras en del av fördelen av låg bränsleförbrukning hos det svenska JAS-alternativet. (F-18 drar ungefär dubbelt så mycket bränsle som det svenska alternativet, och bränslepriset får därför stor betydelse vid en ekonomisk jämförelse mellan alternativen.)

Militärt försvar

Fjölårets försvarsbeslut innehöll för det militära försvarets del en krigsorganisation som delvis förbättras genom ny materiel och bättre utbildning (det senare genom att repetitionsutbildningen åter genomförs på rimlig nivå efter ett antal år av kraftiga reduceringar). Genom olika åtgärder förbättras möjligheterna att möta överraskande angrepp. Efter försvarsbeslutet har ÖB vidtagit åtgärder för att förbättra skyddet mot A- och C-vapen genom att inom ramen för tillgänglig utbildningstid åter ge en högre prioritet åt dessa färdigheter.

De förbättringar som kan åstadkommas inom ramen för försvarsbeslutet är starkt motiverade. Frågan kan ställas om det finns viktiga krav på förbättringar som inte förutsågs i försvarsbeslutet. Ett tänkbart sådant område kan vara telekrigföringen.

Falklandskriget och luftstriderna över Libanon har båda fäst uppmärksamheten på den elektroniska utrustningens utomordentligt stora roll för upptäckt, ledning, verkan och skydd. Det kan inte uteslutas att fortsatta studier leder till att mer materiel inom telekrigsområdet måste beställas redan under försvarsbeslutsperioden och att andra objekt i stället då får skjutas på framtiden. En sådan anpassningsbarhet måste finnas i systemet. Detta aktualiserar frågan om "bemyndigandekvoter", alltså hur mycket av beställningar som lagts ut i förhållande till den årliga storleken på materielanslagen. Ju större "bemyndigandekvoter", desto mer låst är planeringen och desto mindre möjligheter att möta nya krav.

Det vore allvarligt om materielanslagen skulle urholkas de närmaste åren. Det kan sägas vara ett illavarslande tecken att besparingarna i fredsorgani-

sationen reducerades i samband med fjolårets försvarsbeslut genom olika aktioner i riksdagen. Ansträngningarna att söka kompensera detta genom att ta fram fler rationaliseringsobjekt inom fredsdrift och fredsorganisation måste därför förstärkas.

Regeringen föreslår – främst med hänvisning till devalveringen – en neddragning av resurserna för militärt försvar. Vi anser oss inte blankt kunna avvisa dessa tankar. I försvarskommittén uttalade (betänkande Säkerhetspolitiken och totalförsvaret Ds Fö 1981:1, s. 92) företrädare för de tre icke-socialistiska partierna att "mot bakgrund av den allmänekonomiska och statsfinansiella situationen är det enligt kommitténs mening nödvändigt att den restriktivitet som framdeles måste tillämpas i fråga om de statliga utgifterna även måste gälla utgifterna för försvarsändamål". Vi anser fjolårets försvarsbeslut vara förenligt med detta uttalande. Angelägna kvalitetsförbättringar som behövs inom olika delar av försvarsmakten för att motsvara miljön i aktuella hotbilder måste finansieras genom rationaliseringar och sparsamhet inom fredsdriften.

Budgetpropositionen föreslår en ytterligare ekonomisk åtstramning i fråga om militärt försvar. Någon exakt beskrivning av vilka konsekvenser detta får för verksamheten lämnas dock inte. Det gör det svårt för oss att bedöma förslagen. Förhoppningsvis kan regeringen lämna närmare information senare under våren, åtminstone på några av de punkter som aktualiseras, t. ex. repetitionsutbildning, byggnadsverksamhet och materielanskaffning.

Vår målsättning är att så långt möjligt behålla den krigsorganisation som riksdagen uttalade sig för i fjolårets försvarsbeslut. Men vi bejakar behovet av besparingar och är därför beredda att biträda sådana besparingsförslag som riktas mot annat än krigsorganisationen.

Fredsorganisation

Budgetpropositionen anger att en av besparingarna bl. a. skall innebära att "vis byggnadsverksamhet" skall uppskjutas. Det bör vara en framkomlig väg. Budgetåret 1981/82 gick omkring 1 miljard kronor till byggnadsobjekt inom försvaret, varav det allra mesta för fredsorganisationens behov.

Det har gång på gång vitsordats att hittillsvarande normer för byggande i många fall givit större kostnader än man lokalt ansett motiverat. Det är angeläget att snabbt finna metoder att tillvarata de förenklingar som är möjliga.

Riksdagens försvarsbeslut innebär att man sade ja till regeringens och försvarskommitténs uttalande om att standarden på kaserner och fritidslokaler m. m. måste få tillåtas att variera mellan olika delar av landet och mellan olika förband. En något lägre standard kan godtas vid förband som har en utpräglat lokal rekrytering av värnpliktiga än vid förband som rekryterar från avlägsna områden.

Enligt uppgift bejakades denna tanke på lokala förband som besöktes av

försvarskommitténs arbetsutskott för fredsorganisationsfrågor. Vid arbetsutskottets besök gavs i en rad fall exempel på att utförda byggen skulle ha kunnat göras enklare. Även framtida objekt sades kunna göras enklare än man hittills kanske räknat med. Ett av exemplen var förestående renoveringar vid Dalregementet. Av budgetpropositionen framgår att kasernrenoveringarna där nu beräknas kosta 23 milj. kr. Har man i detta fall – på ett förband där man så klart visat sig villig att acceptera att detta lokalt rekryterade förband skulle kunna ha lägre standard än förband med långväga värnpliktiga – fullt ut tagit tillvara besparingsmöjligheterna?

Budgetpropositionen har utpekat byggnadsområdet som ett besparingsområde. Då krävs att departementet och myndigheter verkligen i varje enskilt objekt noga granskar vilka förenklingar och ambitionssänkningar som är möjliga.

I budgetpropositionen anges att ombyggnaderna av kontorslokaler i Stockholm med anledning av omflyttningar av de centrala staberna – och andra militära enheters inflyttning i deras tidigare lokaler – kommer att kosta i runt tal 75 milj. kr. Det är rimligen knappast någon stor skillnad i genomsnittlig rumsstorlek för vad som behövs för olika staber och förvaltningar. En dörr, en vägg, ett golv eller ett tak fungerar väl lika bra oavsett myndighetens namn. Måste man mer eller mindre bygga om hela huset för att en myndighet flyttar ut och en annan in? Eller är det så att omflyttningar också anses vara detsamma som att man skall höja standarden för alla?

Inte en enda lektionssal, förlägningslokal eller stabslokal borde få byggas till följd av en "norm", utan först när det i det enskilda fallet verkligen kan göras troligt att nuvarande lokaler är så tränga att det menligt påverkar verksamheten.

Vi finner frågan så angelägen att vi föreslår att riksdagen begär att regeringen årligen de närmaste åren orienterar riksdagen om vilka resultat som uppnåtts i strävandena att förenkla och förbilliga inom försvarets byggnadsverksamhet.

Också i fråga om befästningar finns avsevärda möjligheter till besparingar genom ändrade normer för utrymmen och standard. Nu utgår man från fredstida arbetsplatsstandard, vilket inte är ekonomiskt rimligt för anläggningar avsedda för krigssituation.

På en punkt beslöt riksdagen i följd att skjuta upp beslut om rationalisering inom fredsorganisationen. Nämligen indragningen av kvarteret Sparre i Karlskrona. Besparingen är angelägen, genom att den skulle frigöra medel som är av allra största betydelse för marinens möjligheter att beställa materiel, t. ex. minjaktfartyg från Karlskronavarvet. Det är beställningar som är angelägna både för möjligheterna att kunna använda våra hamnar och farvatten i skarpa lägen och för Karlskronavarvets möjligheter att leva vidare. Föredraganden anger att han önskar handlingsfrihet att budgetåret

1983/84 beställa ytterligare ett minröjningsfartyg – utöver de två som beställts.

Kvarteret Sparre skall avyttras, utom i det fall det visar sig att flottans nya utbildningssystem för värnpliktiga är felaktigt. Det nya systemet har enligt uppgift tagits emot mycket väl av de värnpliktiga, eftersom det innebär att de får närmare hem, att de slipper byta befäls så ofta och att de direkt får kontakt med fartyg och de mindre grupper i vilka de skall verka (i stället för att först gå i en opersonlig jätteskola). Systemet innebär att vi får högre beredskap och bättre utbildade fartygsbesättningar och därmed en effektivare flotta.

Det är angeläget att uppskovet i fråga om beslut om kvarteret Sparre blir minsta möjliga, så att inte nedläggningen förskjuts framåt i tiden. Nedläggningstidpunkten har angivits till senast den 30 juni 1985. I budgetpropositionen finns inget nämnt om kvarteret Sparre.

Femte Norrlandsbrigad

Försvarsbeslutet innebar bl. a. att en av de moderna infanteribrigaderna – sannolikt den som utbildas vid Dalregementet – skall ombildas till Norrlandsbrigad. Det innebär ingen förändring i fråga om beväpning eller antalet värnpliktiga och befäl. Skillnaden består i att i stället för infanteribrigadens terrängbilar har Norrlandsbrigaden helt och hållet bandvagnar. Det betyder – vilket har mycket stor betydelse vid strid i övre Norrland – att brigaden kan ta sig fram även i djup snö och helt vid sidan av vägar.

Den strategiska utvecklingen har ökat intresset för Nordkalotten. Försvarskommittén har betonat vikten av att försvaret av övre Norrland förstärks. Vi kan se hur både Finland och Norge prioriterat försvaret i norr mer än tidigare. Supermakternas ökade intresse för området är uppenbart. En förbättring av Sveriges försvar i norra delen av landet har därför stor betydelse för trovärdigheten i vår säkerhetspolitik.

Regeringen tycks vara tveksam till den femte Norrlandsbrigaden. Vi antar att det i så fall är av ekonomiska skäl. En komplikation har antytts vara att en avbeställning av bandvagnarna skulle kosta pengar.

Även om ett antal bandvagnar avbeställs anser vi att man bör försöka få den femte Norrlandsbrigaden. Ett stort antal bandvagnar finns nämligen för andra förband, och dessutom avses en del av de hittillsvarande bandvagnarna (av äldre typen 202) i dagens fyra Norrlandsbrigader renoveras och tillföras de omoderna infanteribrigaderna IB 66.

Om det är så att renovering av de äldre bandvagnarna är ekonomiskt rimlig så kan man genomföra den men i stället för att lämna dem till IB 66 låta dem ingå i några av de förband som eljest skulle få den modernare vagnen. Därmed skapas möjlighet att åstadkomma en femte Norrlandsbrigad och ändå hålla nere nyanskaffningen av bandvagnar.

Tolfte jaktdivisionen

Försvarskommittén konstaterade att kraven på luftförsvaret ökar. Hotet från attackflyg mot vårt land blir större genom att räckvidder, lastförmåga och navigationshjälpmedel utvecklats kraftigt inom Warszawapakten det senaste årtiondet. Detta har lett till en övergång till ett mer offensivt taktiskt flyg, kvalitativt jämförbart med det Nato haft under längre tid. Transportflyget har utvecklats mycket kraftigt och kan få mycket stor betydelse i framtida konflikter. Antalet helikoptrar, både för luftlandsättning och som vapenplattform, har ökat dramatiskt. Genom nya flygande radar- och stridsledningsflygplan (vad som i väst kallas AWACS) blir det helt andra möjligheter för en angripare att leda egen jakt – som skydd för attackflyg, transportflyg och helikoptrar – långt in över vårt land. Tillsammans ger detta en betydligt svårare situation än vi tidigare behövde räkna med. Tillkomsten av kryssningsrobotar brukar också nämnas i sammanhanget. Erfarenheter och studier visar att ett fungerande luftförsvar tvingar en angripare att anfalla i "vågor" för att minska sina förlustrisker. Ur svensk synvinkel har detta den stora fördelen att det väsentligt underlättar möjligheterna att – via luftbevakningssystemet – larma civilbefolkningen och därmed nyttja skyddsrummen.

Mot den här bakgrunden ter det sig starkt befogat att behålla dagens tolv jaktdivisioner. Jaktflyget har ju reducerats mycket kraftigt – samtidigt som hotbilden förvärrats. Vi hade 33 jaktdivisioner år 1955, 28 år 1960, 21 år 1967, 20 år 1972, 17 år 1976 och 12 sedan år 1980. I slutet av 1970-talet avvecklades dessutom flygvapnets sex divisioner med luftvärnsrobotar för höghöjdsförsvar i förtid. (Bloodhoundrobotar som fullt användbara såldes tillbaka till England.)

Nedläggningen av divisioner gick så snabbt att ett stort antal flygplan – J 32 Lansen och J 35 Draken – utrangerades i förtid. Det var ett medvetet beslut, enligt en filosofi som då innehöll åtskillig logik.

I början av 1970-talet fick vi en tydlig "avspänning", genom den västtyska östpolitiken och en rad avtal. Krigsriskerna i Europa tycktes kraftigt minska, supermakterna närmade sig varandra. Vi fick det första SALT-avtalet. Försvarsbesluten i Sverige ansågs kunna utgå från den bedömningen att krigsriskerna föreföll mycket liten för de då närmaste åren, men att osäkerheter alltid finns på längre sikt.

Det var då rimligt att utränga divisioner några år i förtid och i stället föra pengar till mer långsiktiga projekt, som skulle ge effekt först flera år senare. Alltså minska försvarsförmågan i närtid, men söka behålla handlingsfrihet på sikt. Det var samma tanke som låg bakom inställandet av repövningar – visserligen gick effekten hos förbanden ned kraftigt genom detta, men på sikt skulle man kunna återta detta.

Genom den ökade motsättningen mellan supermakterna är situationen i början av 1980-talet klart sämre än läget ett årtionde tidigare. Det gör att receptet att minska förmågan i närtid inte längre är rimligt. Det är

bakgrunden till att repövningarna kraftigt har prioriterats upp (även om regeringen nu åter minskar dem en del). På samma sätt aktualiserades tanken att även efter det Jaktviggen levererats i åtta divisioner skulle man kunna behålla ett antal J 35 Draken i drift. De tekniska möjligheterna finns.

Försvarsbeslutet i fjol bejakade försvarskommitténs förslag att behålla fyra divisioner Draken fram till mitten av 1990-talet. Den socialdemokratiska gruppledaren motionerade om att den tolfte jaktdivisionen – som blev hemlös genom nedläggningen av F 1 i Västerås och som numera är stationerad vid F 18 i Tullinge – skulle lokaliseras till F 17 i Kallinge. Motionens förslag var helt i linje med den planering som finns inom flygvapnet.

Budgetpropositionen förslår att den tolfte jaktdivisionen snarast avvecklas. Detta trots att flygplanen redan finns, och trots att det ökade behovet av luftförsvar blivit så väl dokumenterat under senare år. Förslaget innebär alltså en direkt minskning av krigsorganisationen. Dessutom en del av krigsorganisationen med den allra högsta beredskapen och rörligheten – egenskaper som fått drastiskt ökad betydelse i ett läge när förmåga att ingripa mot överraskande angrepp tillmäts helt annan vikt än tidigare. Det är ett förslag som känns bakvänt – särskilt som alla vet att det finns outnyttjade besparingar inom fredsorganisationen. (Enbart de i fjol stoppade förslagen om nedläggningen av I 3 och beriden högvakt innebär ökade utgifter med över en kvarts miljard fram till 1992.)

Vi finner det otillfredsställande att i dagens spända internationella läge besluta om ytterligare minskning av luftförsvaret. Kommer omvärlden att förstå om vi snabbt skrotar nästan en tiondel av jaktflyget, trots att flygplanen i fråga är fullt användbara ett årtionde till?

Försvagningen är så pass stor att den kan te sig klart mätbar i kalkyler om vad ett angrepp mot Sverige skulle kosta i form av förluster och tid. Det är tveksamt om de driftpengar man spar genom att dra in en division skulle kunna ge något tillskott på annat håll som kunde väga upp detta under 1980-talet.

Visar det sig att divisionen inte kan flyttas till Kallinge utan investeringar för tiotals miljoner – flottiljen har dock tidigare haft tre divisioner mot dagens två, och den har fått nya hangarer så det finns utrymme över i äldre byggnader – kan en kompromiss vara att låta divisionen stanna kvar i Tullinge, fram till dess flygverksamheten där läggs ner enligt riksdagens beslut. Ett sådant beslut skulle göra att vi behöll tolv divisioner de närmaste åren. Skulle den internationella utvecklingen ytterligare förvärras eller vara oförändrat spänd funnes möjligheter om man så ville att förlänga ytterligare. Men avvecklas divisionen är handlingsfriheten borta.

Förslaget att snabbt lägga ned den tolfte jaktdivisionen synes oss vara en kapitalförstörelse i ett läge när behovet av luftförsvar ökat påtagligt och oron i vår del av världen är större än på många år.

Ubåtsjakt

1982 års försvarsbeslut innebär en klart ökad ambitionsnivå jämfört med vad som gällt sedan 1972 års försvarsbeslut i fråga om övervakning av svenskt territorium innefattande även spaning mot ubåtar. De senaste två åren har drastiskt åskådliggjort att omvärlden redan i fredstid kan uppmärksammas på Sveriges förmåga att möta kränkningar och folkrättsvidriga aktioner på svenskt område. Hur vi klarar dessa uppgifter har därför sannolikt stor betydelse för omvärldens tilltro till vår förmåga att hävda vår neutralitet.

Mittenregeringen föreslog 200 milj. kr. ytterligare till åtgärder inom ubåtsjaktområdet – utöver de medel som redan var inplanerade för sådana ändamål – och detta blev riksdagens beslut i fjol. Socialdemokraterna ville begränsa satsningen till 100 milj. kr., men i budgetpropositionen godtas nu det högre beloppet.

Det kan noteras att moderaterna i fjol föreslog samma belopp som mittenregeringen för ubåtsjakt, trots att moderaterna totalt föreslog 1 850 milj. kr. mer än mittenregeringen till militärt försvar under femårsperioden. Det möjliggjorde för moderaterna att föreslå en klart högre ambitionsnivå i en rad avseenden än de tre icke-socialistiska partierna gemensamt uttalat sig för i försvarskommitténs betänkande 1981. Moderaterna föreslog bl. a. ytterligare en moderniserad infanteribrigad och fler mekaniserade bataljoner.

Eftersom moderaterna ansåg att det fanns statsfinansiellt utrymme för nästan två miljarder mer till militärt försvar men de ändå inte ville förstärka ubåtsjakten mer än den dåvarande regeringen betyder det att de prioriterade ubåtsjakt väsentligt mindre än de sedan bara ett par månader senare sökte ge intryck av i uttalanden.

Folkpartiet är inte representerat i den i slutet av fjolåret tillsatta kommissionen för ubåtsjakt i fred. Det innebär att vi inte får den information som ges de i kommissionen företrädde partierna.

Vi vill inte hålla för osannolikt att behovet av övervaknings- och bekämpningsmöjligheter redan i fredstid mot ubåtar är större än som möjliggörs med de i fjol angivna medlen.

För att få större uthållighet i övervakningssystemet mot ubåtar finns behov av hydrofoner på fartyg, jämsides med de snabbare men mindre uthålliga helikoptrarna. Efter utrangeringen av flottans fregatter och jagare finns inga sådana fartyg. Till följd av fjolårets försvarsbeslut kommer marinen åter att få fartyg med ubåtsjaktutrustning (s. k. släphydrofoner), nämligen de två robotbåtar av typ Spica III som i fjol beställdes vid Karlskronavarvet.

Det kan finnas en möjlighet att få ännu tidigare erfarenheter, nämligen att skaffa släphydrofoner som får provas från redan befintliga fartyg. Svårigheten är att både patrullbåtar och nuvarande torpedbåtar – Spica I och Spica II – är lättare och därför harsvårare att bära utrustningen i fråga. Skall de provas med ubåtsjaktutrustning får sannolikt så mycket av annan utrustning tas bort att fartygen bara är användbara i denna form i fredstid. Men även den

möjligheten bör prövas, i syfte att så snabbt som möjligt få erfarenheter och ökad uthållighet.

Direktrekrytering till civilförsvaret

I både försvarskommittén och i riksdagen förordade folkpartiets företrädare en förändrad personalförsörjning för totalförsvaret. På sikt bör den för både militära och civila delar bygga på en könsneutral totalförsvarsplikt som utgår från individens förutsättningar. Olika delar av totalförsvaret får då konkurrera om personalen. En totalförsvarsplikt möjliggör ett mer rationellt utnyttjande av landets samlade personaltillgångar än nuvarande lagstiftning med klara könsgränser och olika åldersgränser för olika delar av totalförsvaret.

Som en delreform har folkpartiets representanter i försvarskommittén skisserat en lösning där civilförsvaret förnyngas genom en årlig rekrytering av ca 5 000 personer i åldern 20–25 år. Som exempel anges att av dessa bör 1 000–1 500 utgöras av kvinnor, 1 500 av vapenfria män och 2 000 av värnpliktiga som förs till civilförsvaret i stället för till det militära försvaret. Förslaget skulle på sikt ge civilförsvaret en jämn ålderssammansättning, jämfört med dagens civilförsvär med alltför hög medelålder. Genom denna förnyring blir det också mer meningsfullt att kosta på utbildning även av civilförsvarets manskap, som ju i dag inte alls utbildas. Om individen skall stå kvar i civilförsvaret kanske 30–35 år blir det mer motiverat att också ge en ordentlig utbildning för civilförsvarsuppgifterna.

Denna tanke måste anses långt mer aktuell genom försvarsheslutets betoning på att vi måste vara beredda att möta ett överraskande angrepp. Vi menar att då måste civilförsvarets personal vara så utbildad att den kan verka direkt vid mobilisering. Dagens civilförsvarsorganisation bygger på att man först får tid på sig att utbilda personalen innan en mobilisering över huvud är meningsfull. Utan denna förutsättning om lång förvarning kan man inte ha ett civilförsvär där de flesta inte alls utbildas.

Tyvärr måste konstateras att årets budgetproposition inte alls nämner något om inriktningen för att förnygra civilförsvaret. Det talas om att det kommer att bli överkapacitet vid civilförsvarets utbildningsanläggningar, vilket förutsätter att utbildningen mätt i utbildningsdagar kommer att ligga kvar på ungefär dagens låga nivå.

Vårt förslag skulle möjliggöra ett kraftigt vitaliserat civilförsvär. Samtidigt skulle en minskning av antalet grundutbildade inom det militära försvaret innebära bättre möjligheter till balans mellan kvalitet och numerär inom försvarsmakten. F. n. tas tusentals värnpliktiga in till utbildning utan att krigsplaceras inom försvarsmakten (budgetåret 1978/79 – då siffrorna redovisades i budgetpropositionen – krigsplacerades endast 40 000 av de 49 900 som ryckte in till grundutbildning). Vi finner det principiellt felaktigt att ta ut unga män till förband som inte kan ges nödvändig beväpning och

utbildning för ett krigs mycket hårda villkor. De skulle redan från början få ett alltför stort underläge mot en modernt utrustad angripare med stor rörlighet och eldkraft och med pansar som skydd.

En årsklass 20-åringar består av ungefär 110 000 personer. F. n. undantas drygt hälften, nämligen kvinnorna och de män som frikallas. Från det militära försvaret undantas vidare de vapenfria männen. Resten kallas in till militär grundutbildning – varierande mellan 7,5 och 15 månader – men inte heller alla dessa krigsplaceras. Dagsläget innebär att av en s. k. årskull på 110 000 krigsplaceras 40 000, alltså ungefär 37 %, inom det militära försvaret. Därtill krigsplaceras ett antal vapenfria i civila totalförsvarsgränar. Vissa yngre kvinnor krigsplaceras, främst genom lagstiftningen rörande sjukvårdspersonal.

Med det förslag som förs fram från folkpartiet skulle antalet som krigsplacerades inom det militära försvaret kunna minska från 40 000 till 38 000. Sannolikt blir minskningen mindre, eftersom var femte värnpliktig f. n. inte krigsplaceras. Även bland denna senare grupp i dagens system finns sannolikt en del som från början skulle kunna tas ut för civilförsvaret.

Om andelen till militärt försvar minskades från 37 till 35 % procent av en årskull 20-åringar (samtidigt som civilförsvaret fick fler yngre) har knappast någon avgörande förändring inträtt som skulle göra att Sverige frångått "folkförsvaret". Tvärtom skulle förslaget innebära att fler yngre än i dag blir krigsplacerade.

Förslaget innebär besparingar, eftersom den förutsatta utbildningen inom civilförsvaret är väsentligt billigare än den inom militärt försvar, främst till följd av kortare utbildningstid. Vidare har civilförsvaret sannolikt genomsnittligt lägre kapitalförslitning (dyrbara fordon etc.) och mindre förbrukning av förnödenheter (bl. a. bortfaller ammunitionsbiten) än militärt försvar under utbildning.

Redan motivet att föryngra och effektivisera civilförsvaret är mycket starkt. Men besparingsmotivet får rimligen också ökad styrka i ett läge med besvärande statsfinanser.

Vill man t. ex. förbättra ubåtsjakten men inte anser sig ha råd att öka anslagen till totalförsvaret erbjuder vårt förslag stora möjligheter. Minska det militära försvarets utbildning av värnpliktiga som inte behövs, och det går att reducera kostnaderna.

Det kan dessutom sägas att de närmaste åren är särskilt gynnsamma om man vill föryngra civilförsvaret, eftersom vi just dessa år har så stora kullar i åldrarna för värnpliktsutbildning att det ger en betydande "värnpliktsruckel".

Hemställan

Med hänvisning till ovanstående hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan sagts som nytillkommande faktorer i fråga om JAS-projektet.
2. att riksdagen uttalar att den statsfinansiella situationen gör det ännu mer angeläget än som framkom vid 1982 års totalförsvarsbeslut att finna besparingsmöjligheter inom det militära försvarets fredsorganisation och fredstida drift.
3. att riksdagen begär att regeringen i kommande budgetpropositioner lämnar redogörelser för hur arbetet att söka spara inom försvarets byggnadsverksamhet utvecklas särskilt i fråga om normer av olika slag.
4. att riksdagen begär att regeringen snarast framlägger förslag i fråga om försvarsmaktens frånträdande av kvarteret Sparre i Karlskrona i syfte att ekonomiskt underlätta beställning av ytterligare minjaktfartyg.
5. att riksdagen uttalar att en femte Norrlandsbrigad bör organiseras men att möjligheterna att göra besparingar i fråga om bandvagnar likväl tas upp till regeringens prövning.
6. att riksdagen avslår regeringens förslag om snabb indragning av tolfte jaktdivisionen men att regeringen ges möjlighet att åter pröva frågan om lokalisering.
7. att riksdagen uttalar att möjligheterna att snabbare än hittills planerats pröva ny fartygsbunden ubåtsjaktutrustning bör bli belysta.
8. att riksdagen hos regeringen begär skyndsamt förslag om direktrekrytering till civilförsvaret av 5 000 yngre per år, varav ungefär 2 000 män som därmed undantas från militär värnpliktsutbildning.

Stockholm den 25 januari 1983

OLA ULLSTEN (fp)

KARIN AHRLAND (fp)

JÖRGEN ULLENHAG (fp)

ROLF WIRTÉN (fp)

BJÖRN MOLIN (fp)

JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp)

KARL ERIK ERIKSSON (fp)

KERSTIN EKMAN (fp)

RUNE ÅNGSTRÖM (fp)